„ÓPIUM JE NÁBOŽENSTVOM ĽUDU“

MIROSLAV DRAGULA, Katedra spoločenských vied PdF UPJŠ, Prešov

Dejiny ľudských hľadaní sú plné paradoxov. Dnes môžeme vidieť, že desaťročia iritujúci Marxov aforizmus[1] je vlastne hlbokou pravdou a boli by ju brali všetci muži, mená ktorých nosia svetové náboženstvá, ak by boli mali istotu, že namiesto ópia zavedie tých, čo mu podľahli, do „kráľovstva nebeského“ ich učenie. Irituje tých, pre ktorých bol tento výrok vďaka Marxovmu „omylu“ vlastne komplimentom, ktorý však nepotrebovali, pretože ohrozoval ich moc na „tomto“ svete – irituje cirkev. Naďalej môže byť „ukradnutý“ tým, ktorých cirkvi už stáročia vedú do kráľovstva na nebi (ktoré Marx chcel premiestniť na zem) a ktorí väčšinou nevedia, o čo ide – ani v jednom, ani v druhom prípade. Ak by to totiž vedeli, mohli by im byť „ukradnuté“ aj revolúcie, aj cirkvi, aj ópium.

Marxov „omyl“ spočíval v tom, že pozitívne oslobodzujúci vplyv učenia týchto Majstrov, aký môže mať v živote **jednotlivca**, ak sa rozhodne nasledovať ich Cestu, stotožnil so sociálne organizovanou interpretáciou týchto učení. Stotožnil slobodu, vychádzajúcu z absencie strachu zo smrti, ako dôsledku poznania, **vedenia,** ku ktorej vedie učenie týchto Majstrov, s otroctvom bazírujúcim na strachu, nádeji a viere, udržiavanom systémom tabu vo vzťahu k vedeniu, výklad ktorého si uzurpovali organizovaní vykladači. Cesta k Pravde, ktorá mala osloboditi, sa zmenila na rozprávanie o nej, rozprávanie, ktoré viedlo k otroctvu – predovšetkým duchovnému. Marx teda pri svojom hodnotení úlohy náboženstva v dejinách hodnotil vlastne **skarikované** (v našich podmienkach) učenie Majstra z Nazaretu, ktoré sa pôvodne obracalo ku každému individuálne a ktoré **ponúkalo** oslobodenie tým, ktorí chcú, ktoré však, poopravené tými, čo sa vyhlásili za Jeho nasledovníkov, bolo nanútené silou a mocou, vôbec nie duchom[2], všetkým.

Tak ako všetky znásilnené pravdy, aj túto vracajú dejiny na opravu. Vracajú ju v podobe drog, kriminality, ekologických problémov ... Na vysporiadanie sa s týmito skutočnosťami nám desaťročie „duchovnej obnovy“ zrejme nestačí. Nestačí preto, lebo náboženstvo alebo to, čo sa zaň vydáva, nebolo ópiom – o čom svedčia dlhodobejšie skúsenosti s tými istými problémami v komunitách, kde ho za ópium ani nepovažovali. Všetky tieto problémy dlhodobo „duchovne slobodných“ spoločností svedčia totiž iba o jednom: o tom, že to, čo sa ponúka ako duchovno, ním nie je, cesty, ktoré k nemu mali viesť, minuli cieľ. A človek predsa túži po transcendentne! Preto hľadá aspoň jeho imitácie, závany. Keďže ho k nemu nepriviedli tí, ktorým verí, hľadá si náhradu sám. Keďže sa náboženstvo nestalo ópiom, stáva sa náboženstvom ópium.

Zrýchlená dynamika života prináša v posledných rokoch jeho nové podoby. Aj keď, ako by povedal nemenovaný klasik, všetko je „večným návratom“, všetko tu už bolo, našinec si to nepamätá. Ak si to aj pamätá, tak to už nie je pravda, a nakoniec, všetko tu aj tak nebolo.

---

[1] Náboženstvo je vzdych utláčaných tvorov, cit bezcitného sveta, duch bezduchých pomerov. Je to ópium ľudu. Marx, K.- Engels, F.: Vybrané spisy. Zv. 1, Praha 1976, s. 12.

[2] „Nie vojenskou mocou ani silou , ale mojím Duchom – hovorí Hospodin mocnosti“ (Zach, 4,6.).

Neboli tu drogy. Bol tu síce alkohol ako kultivovaný pozostatok kapitalizmu, ale na presakovanie ostatných vymožeností tohto druhu si predrevolučný štát predsa len dával pozor. Ak sa niečo aj prešmyklo, prípadne utajilo, „tvrdé" drogy tu neboli. A aj keď sa k nám iným vymoženostiam rozvinutých demokracií veľmi nechce, drogy sa ujali veľmi rýchlo. Prečo, to nech v našich – slovenských – podmienkach analyzujú naši -lógovia, ja si – nakoľko je to pre nasledujúce riadky potrebné – pomôžem výsledkami (všeobecne známymi) socio-, psycho-, narko- a iných -lógov z rozvinutých demokracií.

Výsledky ich bádaní hovoria, že v tých šťastnejších prípadoch je motívom prepracovanosť, vyčerpanosť, stres z časovej tiesne. Treba „dobiť batérie" aj niečím „tvrdším", ako je alkohol. V tých menej šťastnejších je to práve nemožnosť začleniť sa do systému, ktorý by človeku umožnil byť Niekým spoločnosťou hodnoteným znamienkom plus. Začlením sa teda do systému, kde budem Niekým spoločnosťou hodnoteným znamienkom mínus, ale aj tak budem Niekým! A možno že už ani nechcem byť plusový. Ja chcem z toho plusu utiecť. Príčin je na to viac ako dosť a možností tiež. Jednou z „najelegantnejších" sú zo začiatku drogy. Každá z nich preráža dvere do iného z mnohých príbytkov „kráľovstva nebeského" (J, 14, 2)[3] a umožňuje dočasne užívať stav blaženosti, ktorý tam čaká na všetkých – pozvaných i nepozvaných. „Nech si len rozprávajú všelijakí kazatelia, že raj čaká človeka až po smrti, alebo im podobní moralisti, že to môže skončiť smrťou! Veď ja som zažil stavy a videl javy, ktoré nemôžu nebyť z raja. Už teraz! Ak ma toto čaká aj po smrti, smrť nie je strašná. Ak nie, život bez „toho" nemá cenu!" Hostia nedodržiavajúci pravidlá sú však skôr či neskôr vyprevádzaní aj „stamodtiaľ" a nastupuje „plač a škrípanie zubov" (Mt, 22, 11-13) a všetky ostatné abstinenčné príznaky. A zase začína problém s časom, čoraz naliehavejšia potreba premôcť ho a vrátiť sa tam, kde „jeden deň je ako tisíc rokov" (2 Pt, 3, 8). Koleso sa rozkrútilo, vystúpiť je takmer nemožné!

Motívy úniku sú, samozrejme, rôzne, nechcem tu vyratúvať všetky. Aj tak sa hľadajú iba v rovine, kde sa dajú nájsť iba ideológiou skarikované interpretácie, v rovine štátu a občianskej spoločnosti. Nezáujem ísť hlbšie nie je zrejme motivovaný nedostatkom poznania, ale nedostatkom odvahy konštatovať, že kráľ je nahý, a to ako zo strany predstaviteľov štátu, občianskej spoločnosti, tak aj zo strany „zodpovedných" za „duchovnú obnovu" spoločnosti, na plecia ktorých by štát alebo aspoň časť jeho predstaviteľov najradšej zvalila svoje najťažšie, ale najzodpovednejšie bremeno – zodpovednosť za duchovnú, mravnú, etickú výchovu **občanov**, členov občianskej spoločnosti (nie veriacich rôznych konfesií)! A tak sa imitácia nahrádza imitáciou. Imitácia „totalitnej" duchovnej slobody sa nahrádza „demokratickou" imitáciou zodpovednosti za túto slobodu zo strany štátu a balastom slov zo strany obchodníkov so spásou. A toto má prispieť k vybudovaniu hrádze proti kráľovstvu drog!

V súvislosti s témou práce sa v nasledujúcich riadkoch zameriam na jeden z motívov a zároveň aj možnú prevenciu drogovej závislosti. Ide o uspokojenie základnej duchovnej potreby, potreby, ktorá je v pozadí všetkých biologicky podmienených potrieb, potreby **skúsenosti transcendentna**, ktorá sa nedá obmedziť na žiadnu „jednoduchú formulku prírodných vied" ([4], 28). V „tomto" svete sa mení na potrebu niekam patriť. Uspokojujú ju rôzne roviny

---

[3] Pojem „kráľovstvo nebeské" budeme používať ako synonymum pojmov „rozšírené vedomie", „zmenené vedomie", „nadvedomie", transcendentno. Vzhľadom na zámer štúdie považujeme takéto zjednodušenie za prípustné.

zjednotenia, od teenegerských skupín cez rôzne záujmové skupiny, politické strany, náboženské organizácie až po národné a národnostné pospolitosti. Potreby uspokojované v rámci týchto skupín môžu viesť k pocitu spokojnosti so sebou, k pocitu životného dostatku a životnej naplnenosti a následne k problémom vyrovnávania sa s časom, nudou prostriedkami, ktoré spoločnosť prezentuje ako vzor. Úroveň uspokojovania takto transformovaných „duchovných" potrieb závisí od výšky príjmov a „duchovný" život sa pohybuje v rovine riešenia problémov siahajúcich od „Čo ešte nemám a mal by som mať" až po „Čo a kde ukradnúť na večeru". Väčšinou sa však „duchovne" konzumuje to, čo spoločnosť na konzum ponúka. Od „peep" cez pop, šport, politiku, škandály ... až po „duchovné" slová. Spasený totiž chce byť každý. Podľa možnosti rýchlo, ľahko, bez námahy (rozmýšľania). Princíp ponuky a dopytu funguje aj na tomto fronte, obchodníci so spásou sú po ruke na každom kroku. Niekedy platení aj štátom. Ak sa im už neverí a nejaké tie neurózy sa objavili, tak sa zaplatí psychoanalytik. Ak na to človek má. On už vyrieši, prípadne zdôvodní všetky problémy, dá aj certifikát normálnosti, ak vymeníš svoje oči, prípadne myslenie, za jeho. Ak nie, zostaneš „psych". Ak na analytika nemáš, zostaneš ním tiež, ale s tým, že o tvojich problémoch on vedieť nebude. Aj to je v norme. Veď tak „sa" žije. Starnem úspešne. Ak nie, tak normálne.

Sú však aj prípady znepokojujúce, existujú aj ľudia nie normálni, ktorí aj v rámci týchto skupín či podskupín skôr či neskôr začínajú **cítiť**, že im **niečo** chýba. Nastupujú „noogénne depresie" (Frankl), začínajú hľadania zmyslu. Výsledkom môže byť začiatok cesty k sebe – ťažšej cez učenie Majstrov, ľahšej cez drogy – alebo cesty v kruhu, ktorá končí tam, kde začala. Tento prípad je menej zaujímavý, pod ochrannými krídlami otcov (alebo aspoň na cestách nimi vydláždených) končí (skončila) väčšina vzbúrených synov. V prvom prípade sa môže skončiť nájdením (v prípade drog takmer isto) sveta archetypov, rovín jednoty ďaleko širších, než umožňuje „tento" svet. Výsledok vzbury proti normám normálnosti, racionálne dávkovanej „duchovnosti", obchodu so Zmyslom sa dostavil. Napriek tomu, že cesty sú rôzne, skúsenosť transcendentna je tu – je v zásade rovnaká. Rozdiel je v schopnosti jej absorpcie, ktorá je podmienená racionálnym zdôvodnením a následnou adaptáciou. Kým v prvom prípade pred prvým krokom už stála odpoveď na otázku, prečo práve táto cesta, v druhom je pred ním ešte jedna možnosť hľadania – stála otázka Prečo nie? Kým prví v rámci svojich ontologických teórií vedeli, čo našli, ontologické teórie tých druhých sa nájdením zrútili.[4] Kým prví našli v zážitku Zmysel, seba aj silu, tí druhí strácajú seba aj zmysel v sile zážitku. Transformačné možnosti strachu z reálnosti archetypov padli za obeť chvíľkovému pocitu blaženosti ega a racionalite doby poznačenej paradigmou možného a normálneho. Možnosť sublimácie beloby prášku na priezračnosť ducha sa premárnila. Možno, že schválne. Nebolo by čo predávať, o čom kázať ani čo skúmať. Všetky skúmania však skôr či neskôr skončia pri jednom: návrat k normám normálnosti priznaným štátno-náboženskými štruktúrami je pre tých, ktorí vyskočili z kolesa úspešného starnutia či už jedným, alebo druhým spôsobom, nemožný. Ich svet, ich Ontos on, je iný. Oni mali skúsenosť. Kvalita duševnej konverzie je však podmienená interpretáciou, vzdelaním, kultúrno-historickým pozadím. To posledné je v podmienkach Západu (teda aj v našich) v tejto súvislosti viac ako konzervatívne.

---

[4] V začiatkoch drogovej éry v USA enormne vzrástol počet pacientov na psychiatrii. Ľudia si po požití drog mysleli, že sa zbláznili. Neskôr si zvykli, prípadne začiatočníka „poučili", čo asi uvidí, resp. pocíti.

Poznanie o potrebe takýchto skúseností pre duševné zdravie človeka a pre jeho schopnosť začleniť sa do „tohto" sveta nie je nové. Potrebu „zrodenia z Ducha" poznali už tzv. primitívne šamanské kultúry, ktoré ju realizovali prostredníctvom iniciácií, zasvätení a iných, aj skupinovo riadených liečiteľských obradov. Poznali ju dávne vyspelé kultúry, ktoré ju realizovali prostredníctvom mystérií. Zážitok transcendentna je spoločným zdrojom veľkých svetových náboženstiev – nielen ich. S Otcom rozprával Kristus, Pravdu poznal Buddha, Mohamedovi diktoval Korán Allah, Boh zjavoval Tóru židovským prorokom, Višnu prišiel v niekoľkých inkarnáciách k hinduistom, Sai Baba o sebe teraz tvrdí a robí to isté, čo Kristus. Náboženské systémy, ktoré sa s týmito osobnosťami tak či onak spájajú, by nemohli byť tým, čím sú, keby okrem historicky priaznivých podmienok ich inštitucionalizácie, ich stúpencov aspoň v počiatkoch, kým sa ešte nemohli odvolať na autoritu zbraní, nepoháňala vpred aspoň autorita Ducha a bázeň založená na skúsenosti reálnych kontaktov s ním. Takých „Bohom opojených", známych, menej známych aj úplne neznámych ľudí, ktorí svojím životom dokázali, že kráľovstvo nebeské" netreba hľadať v nebi, ale v sebe, že naň netreba čakať do smrti, pretože je tu[5], bola celá plejáda vo všetkých kultúrach.

Skutočnú synkretickosť sveta „divochov", sveta šamanských kultúr netreba nejako zvlášť dokazovať. Výsledky štúdia antropológov hovoria o ich „dvojitej" logike. Jedna, pre nás pochopiteľná, sa vzťahuje na „tento" svet – výroba nástrojov, lov, poľnohospodárstvo ..., druhá, „primitívnoobradná", na svet archetypov. Nemuselo by nás to zaujímať, keby práve poznatky získavané pre nás „nemožnými" kanálmi, z „neexistujúcich" zdrojov, nezohrávali častokrát určujúcu úlohu pri riešení praktických aj duševných problémov ľudí týchto kultúr. Každý, kto sa „tam" obrátil, pocítil **praktický** výsledok. Obyvatelia sveta archetypov sú pre nich rovnako reálni, ako sú pre nás reálne prírodné živly.

Ani pre obyvateľov kolísky európskej civilizácie nezostával svet archetypov iba v rovine racionálnych úvah. Aj Gréci s ich ráciom ešte žili vo svete mýtov a ich obyvateľov a pri svojej ceste vpred hľadali zdroje „za sebou". Celá plejáda ich najlepších hláv bola odsúdená za ateizmus zrejme iba preto, že personifikované postavy Panteónu a ich funkcie prevádzala na abstraktné pojmy pralátok a živlov, prípadne duševných síl. Aj po tejto transformácii na teoretické konštrukcie dávali o sebe obyvatelia Panteónu pre tých, ktorí si to želali, vedieť viac ako citeľne. Či už to bolo v Delfách, v Asklepiovom chráme alebo v nekromanteu v Epire, ich služobníci slúžili obyvateľom Panteónu aj ľuďom, sprostredkovávali kontakt pre daného jedinca nespochybniteľný. V prípade mystérií zabezpečovali všetkým zúčastneným istý druh nesmrteľnosti ([3], 209). Spomínané spôsoby kontaktu umožňovali priamu duchovnú skúsenosť a jej terapeutický, samoliečebný účinok sa prejavoval. Gréci boli zdraví.

V tom čase paralelne existujúca kultúra potomkov Abrahámových – ktorí na príkaz svojho Jediného Boha vykročili vpred, „zo známeho do neznámeho" ([6], 40-41), orientovaní vo

---

[5] „Keď vám tí, ktorí vás vedú, hovoria „Hľa, kráľovstvo je v nebi", tak vás tam predídu vtáci. Keby vám vraveli „Je v mori", predídu vás tam ryby. Ale kráľovstvo je vo vás a mimo vás. Keď poznáte seba, budete poznaní a uvedomíte si, že ste deťmi živého Boha. Ak však sami seba nepoznáte, ocitnete sa v chudobe a sami budete úbohí" ([1], 1). Podobne pozri: Lao-c: Tao-te-ťing. Bratislava, CAD PRESS 1994, s. 85; Bhagavadgíta, 13,3. The Bhaktivedanta Book Thust; Sokrates: „Poznaj sám seba".

viere čelom k budúcnosti, otočení chrbtom k minulosti – už svojich prorokov, ktorí upozorňovali na potrebu pozerať aspoň hore, keď už nie dozadu, kameňovala.

Králi vyvoleného národa (predovšetkým Hezekiáš a Jošiáš) v (možno) úprimnom presvedčení ctiť Jediného v jedinom chráme pozháňali Jeho služobníkov z polí a hájov do Jeruzalema a keď nesúhlasili, poslali ich k Nemu. V mene duchovnej Jednoty sa upevnila jednota sveta. Jeruzalemský Chrám sa stal nielen duchovným, ale hlavne politicko-mocenským centrom vyvoleného národa. Služobníci Ducha, farizeji a zákonníci, ktorí „boli dokázateľne od 5. st. pr. Kristom nositeľmi tajného vedenia" ([10], 57), začali slúžiť moci. Učili znať literu Zákona, no neučili, ako Ho znať živého, ako žiť s Ním a Ním. Pes zaľahol do žľabu. „Ani neje, ani dobytok nenechá jesť" ([1], 33). Zem zasľúbená sa príliš stotožnila s tou škvarkou zeme, pred ktorou ich zanechal Mojžiš. Mesiáš bol očakávaný iba preto, aby ju definítne oslobodil. Keď prišiel, jeho pokus „vyčistiť žľaby", dať im možnosť **zažiť** Boha, nenašiel odozvu, rovnako ako jeho reči o kráľovstve, ktoré „nie je z tohto sveta" (J, 18,36). Potomkovia Abrahámovi o takého Boha a o také kráľovstvo nestáli. Prorok dopadol tak ako mnohí pred ním.

Kristova vzbura proti „svetu" však neostala bez následkov. Jeho „skalní", počnúc Pavlom, zanechali rímsky Jeruzalem a vydali sa urobiť jeruzalemským Rím. V mene Jediného sa im za pár storočí podarilo pozaháňať pohanských bohov do kresťanských chrámov a tieto podriadiť už Troj – Jedinému v Ríme. Jednota „sveta" bola zachovaná. Za cenu obrovských ľudských obetí, kolaborácie služobníkov ducha, za cenu **straty transcendentna**. Kým Pavol predsa len ešte tvrdil, že „kráľovstvo Božie nie je v reči, ale v moci" (I Kor, 4, 20), po ňom sa o Bohu začalo definitívne iba rozprávať. Služba Duchu sa zmenila z **povolania** na zamestnanie.

Pavlovi následníci odviedli čistú robotu. V záujme čo najmasovejšieho rozšírenia a prijatia kresťanstva aj bohatými a vzdelanými vrstvami sa mechanizmy vedúce k bezprostrednému kontaktu s transcendentnom nahradili jeho symbolickou prítomnosťou v obradoch a formálnymi modlitbami. Urýchlilo to prijatie kresťanstva aj v prípade Ríma, vzhľadom na jeho náboženské tradície ([12], 34-40), ale bolo to potrebné aj vzhľadom na náboženské tradície grécke, ktoré zrejme eliminovali isté psychologické zábrany a umožňovali dotyk transcendentna aj jedincom z bohatších vrstiev, čo Majster z Nazaretu dosť jednoznačne odmietal. Prípadné hľadanie kompromisu Cirkvi s Grékmi v tejto oblasti by ale znamenalo priznanie aspoň rovnocennosti tých ich bohov, ktorým boli tieto tradície venované. To by ale narušilo jednotu náboženskú i štátnu – „svetskú". A tak boli k Jednote vedúce mystéria nahradené mystériom jednoty. Chudoba v majetku ako predpoklad chudoby v duchu sa prestala nosiť, „kráľovstvo Božie" bolo prenesené za smrť, skúsenosť nahradilo dokazovanie. Teraz už nič nestálo ani bohatým v ceste do neba, najmä ak svoje bohatstvo užívajú „správne" (Klément Alexandrijský), ani Cirkvi v jej víťaznom postupe podporenom „správne" užívaným bohatstvom. Dokonané!

Obrovská autokreačná sila učenia Majstra z Nazaretu, oslobodzujúca od dogiem, konvencií a iných obmedzení, bola inštitucionalizovaná, jej oslobodzujúci náboj sa zmenil na manipulačný, duševne mrzačiaci. Moc Ducha bola nahradená duchom moci. Vstupenky do „kráľovstva" sa začali predávať v chrámoch postavených ľudskými rukami, učenie o Ceste nahradili kánony elementárnej slušnosti, „spása" začala znamenať „poslušnosť" a neposlušnosť „hriech". Predstavitelia organizovanej jednoty dokončili ešte Pavlom začatý proces s tými, ktorí si ešte pamätali Kristove slová o Jednote Ducha a ktorí ju aj zažili, ako aj s ich nasledov-

níkmi, Valentinom, Basilidesom, Máním počnúc, pokračujúc albigencami, katarmi a inými „kacírmi" a súčasnými nábožensky motivovanými vojnami nekončiac. A reči o jednote sa vedú ďalej, výzvy na zmierenie sa deklarujú permanentne, naposledy v celosvetovom merítku v Káhire. A to všetko v mene Pravdy, ktorá oslobodzuje. Kto však Pravdu poznal, toho oslobodila. Ten sa kvôli nej neháda, tým menej zabíja. Ak je jedna, platí pre všetkých. Tí, čo ju poznali, **vedia**. Ostatní sa o tej svojej, ak nie sú iné možnosti, presviedčajú. A ak tieto možnosti sú, tak ju nastoľujú.

Dejiny Cirkvi ukazujú, že skutočných „Bohom opojených", skutočných „narkomanov", v nej bolo dosť, ale aj to, že veľmi nadšená nimi nebola. Podstatnú časť jej dejín totiž tvorí riešenie problému – čo s nimi? Ak by ich totiž bolo príliš veľa, potom by vyvstala otázka – „Čo s nami"? Ako sprievodcovia do neba by totiž jej zamestnanci potom boli zbytoční.[6] A stať sa „narkomanom" sledujúc Cestu Evanjelií nebol až taký problém. Problém nastal až vtedy, keď dotyčný zistil, že Cesta Evanjelií a cesta Cirkvi sú dve rôzne cesty, prípadne že v tom druhom prípade sa o Ceste iba rozpráva. Ak si zistený rozdiel nechal pre seba, po smrti bol vyhlásený za svätého, prípadne zostal ako taký v análoch toho ktorého kláštora. Ak si toto zistenie pre seba nenechal, bol vyhlásený za mučeníka, alebo odpadlíka. Podľa toho, či podstúpil mučenícku smrť mimo, alebo v rámci Cirkvi. Píšem to s vedomím „za svoje slová budeš odsúdený" (Mt. 12,37) a v hlbokej úcte pred všetkými „narkomanmi" bez rozdielu kategórie. Napriek všetkej citlivosti otázky chcel by som sa pri týchto „narkomanoch" a ich dobovom „liečení" pozastaviť. Aspoň natoľko, nakoľko si to vyžaduje téma.

Zúfalo známe osudy veľkých právd určených na povznesenie ducha svedčia o tom, že ak prežijú, prežijú iba v podobe, ktorá namiesto povznesenia duší obťažkáva vrecká. Pokusy o nápravu vedú k ešte tvrdším odvetám v mene obhajoby „čistoty". Jeden z klasických príkladov je príklad Evanjelií, Cirkvi a „bludárov". Už sme spomenuli motívy vedúce Pavla a jeho nasledovníkov k istej úprave Evanjelií, prípadne k ich interpretácii v trochu inom duchu, než odporúčal ten, o ktorom hovoria. Pavlovi nasledovníci sa už pri svojom „poverení" „hlásať a obraňovať pravdu" ([9], 50) – pretože „takmer v každom storočí sa postavili mnohí proti Cirkvi a odtrhli sa od nej" ([9], 55) – odvolávajú na Kristove slová, ktoré mal povedať Petrovi (Mt, 16, 18). Bez ohľadu na to, že pojem, ktorý sa prekladá ako Cirkev, ktorý sa v Evanjeliách spomína iba raz, znamená v origináli malú skupinu ľudí ([18], 15), aj vzhľadom na Kristov vzťah k organizovaným hlásateľom Zákona (farizejom, zákonníkom) uverme, že Kristus túžil po založení podobnej organizácie a že Cirkev na seba vzťahuje slová, ktoré povedal **apoštolom**, právom. Im mohol povedať „Choďte a kážte" (Mt, 1, 7). Lenže čo sa týka „obrany pravdy", platilo pre nich, že netreba súdiť tých, ktorí počúvajú, ale nerobia tak, ako kážu, pretože neprišiel súdiť, ale spasiť (J, 12, 47), chcel milosrdenstvo, nie obeť ani odsudzovanie nevinných (Mt, 9, 13). Ak už trestať, treba počkať do „žatvy" a urobia to iní (Mt, 13, 36-43). To, že iba On vie, ktorý spôsob uctievania mu je najmilší, povedal zrejme iba Indiánom ([11], 27).

Ak by nasledovníci Petrových „skalných" vzťahovali na seba aj tieto slová, nebolo by čo brániť, neboli by nijakí „bludári" a nebolo by ani treba obhajovať ich zločiny „argumentom"

---

[6] V náboženských tradíciách kultúr, kde žije myšlienka, že duch ľudskej bytosti sa môže dostať do kontaktu s vyššími duchovnými sférami bytia bez nevyhnutného kňazského prostredníka, sa kňazská hierarchia nevyvinula (pozri ([17], 67; [11], 9).

„Iní robili ešte horšie" ([9], 69-70). A to v dobe, keď vieme, že predkresťanské kultúry tieto pravidlá poznali a tam, kde sa nimi riadili, nijakí heretici neboli.

Falošné podtóny zaznievajú pri konštatácii ďalšej „nečistoty", ktorú kacíri zavádzali do „pravdy", že totiž „cesta k dokonalosti viedla podľa nich len cez zdržiavanie sa mäsa, vína a manželstva" a dokonca „niektorí z nich hlásali prísnosť, ktorú Ježiš odmietol už u farizejov" ([9], 51). Normy životosprávy sú u všetkých „Bohom opojených" či „čakateľov" v podstate podobné, nech by sa už zberali hodovať do kráľovstva od východu, západu, severu či juhu (Lk, 13, 29). Kristus bol hádam jediný Majster, ktorý sám pil, resp. dovoľoval svojim žiakom piť víno (nie je jasné, v akej koncentrácii a koľko). Nie je však o ňom známe, že by jedol mäso, aj keď apoštolom na cestách prikazoval jesť, čo im dajú (Lk, 10, 8), čo platí pre „odídených od sveta" všade. Čo sa týka sexuálnej zdržanlivosti, sám hovoril, že sú ľudia neschopní manželstva, „ktorí sa sami urobili takými pre kráľovstvo nebeské" (Mt, 19, 10-12). No a farizeji nie sú preto farizejmi, že vodu kážu, ale že víno pijú. „Čokoľvek by vám hovorili, konajte a zachovávajte, ale podľa ich skutkov nerobte, lebo hovoria a nekonajú.... (Mt, 23, 3). Požiadavka sexuálnej zdržanlivosti rovnako ako požiadavka na jedálny lístok je známa vo všetkých kultúrach.

Ešte väčšou „nečistotou" bolo, že kacíri zavrhovali všetky dobré zeme, vlastníctvo i manželstvo a rodinu, zanechávali ženy a deti. Niektorí z nich žili na spôsob fakírov, ponorených do akéhosi sna, „nehybní ako konáre stromu, necitliví na nič okolo seba"... Boli presvedčení, že len oni dosiahnu po smrti „sféry Ducha". Preto túžili zomrieť a obdivovali tzv. „posvätnú samovraždu" ([9], 63). Je ťažko pochopiteľné, že u katarov to bol zločin, narúšajúci „jednotu", keď autor učenia, „čistotu" ktorého Cirkev bránila, zdôrazňoval, že „ktokoľvek opustil domy, alebo bratov alebo sestry alebo otca alebo matku (alebo ženu) alebo deti alebo pole pre moje meno, omnoho viacej dostane a bude dedičom večného života" (Mt, 19, 29-30), že „nikto z vás nemôže mi byť učeníkom, ak sa nezriekne všetkého, čo má" (Lk, 14, 33). Takýto spôsob života u „očakávajúcich kráľovstvo" bol v jeho časoch bežný a v niektorých kultúrach je bežný doteraz. Ak by ho Catholica nepotlačila, je možné, že dnes by to mnohí robili kvôli Nemu, nie kvôli drogám. Tým, ktorí boli „ponorení do hlbokého sna", sa dá len závidieť. Práve si vyberali odmenu. Nie je potrebné opisovať všetky stavy rozšíreného vedomia – zážitok „kráľovstva nebeského" – majú ich podrobne zmapované všetky duchovne vyspelé kultúry. Dnes ich už začína brať vážne aj veda. Tí, ktorí s Ním takto „rozprávajú", tak môžu prežiť rôzne dlho. Nebezpečné pre okolie nie sú natoľko ich stavy, ako informácie, ktoré „stamodtiaľ" prinášajú. Práve preto také „hodnotenie". Im je to však už jedno, pre nich už smrť neexistuje a oni to **vedia.** Oni už uzreli kráľovstvo ešte predtým, než smrť okúsili (Lk, 9, 27). Všetko ostatné je im už pridané (Mt, 6, 31-34) alebo, čo je to isté, môže byť ukradnuté. Napriek tomu, že sa stihli „vyrovnať so svojím protivníkom" (Mt, 5, 25-26) a vedeli teda, že ich čaká „sféra Ducha", vchádzať a vychádzať (J, 10, 9) im nebolo dožičené. Boli totiž menšinou „veľmi nebezpečnou" ([9], 64). A čo sa týka túžby zomrieť, možno stredovekí ochrancovia čistoty a ich dnešní obhajcovia nepostrehli, že aj skutočný zakladateľ Cirkvi – Pavol – túžil už zomrieť a „byť s Kristom" (Fil, 1, 23), aj keď to nie je pravidlom.

Neposledným hriechom „bludárov" narušajúcim „čistotu" učenia, jednotu Cirkvi a sťažujúcim bremeno zodpovednosti za civilizáciu bolo, že ich jediná chyba – predstava o „zlej hmote" a o „zlom tele" mohla znesvätiť manželstvo a rodinu a zaraziť všetky spevy a tance

v Európe na stáročia ([9], 81)! Ťažko by však mohla zastaviť vývoj civilizácie snaha oslobodiť „Svetlo" v sebe tých, ktorí by to chceli, ako aj vzťah k prírode založený na chápaní, že príroda je „Kríž Svetla" ([2], 68). Kristovo tvrdenie, že je všade, či v rozštiepenom dreve, či pod zodvihnutým kameňom, sa do tejto súvislosti zrejme nedávalo. V opačnom prípade by potom i vzťah civilizácie – za ktorú „nesú zodpovednosť" ([9], 71) – k prírode bol trochu šetrnejší a nechodili by rozprávať „primitívom" o Kristovi len preto, že pre nich je chrámom príroda a ľudské telo. Názor týchto „primitívov" na „čistotu" učenia v praxi bol jednoznačný: „Kresťania sa opíjajú! Kresťania sa bijú! Kresťania klamú! Ja nie som kresťan" ([11], 27)! Šťastie pre Krista, že čistotu svojho učenia neprišiel brániť sám. Jemu však bolo určené zomrieť iba raz.

Áno, aj heretici boli „narkomani". Zdrojom ich závislosti bolo Evanjelium. Ich jedinou chybou bolo, že demokraciu Cirkvi chceli nahradiť demokraciou Ducha, disciplínu strachu disciplínou presvedčenia, vyspelosť organizácie vyspelosťou charakteru jednotlivca, kultúru obradov kultúrou vedomia, a to všetko pre laikov. Boli „narkomanmi" tak ako všetci tí, ktorí žijú s Ním, nezávisle od toho, na ktorom konci sveta alebo od toho, ako Ho nazývajú. Samozrejme, všade sú menšinou a zrejme aj menšinou nebezpečnou.[7] Nie však pre „civilizáciu". Takéto argumenty na „obranu" učenia, ktoré malo viesť do „kráľovstva nebeského", páchnu príliš záujmami kráľovstiev pozemských. Život kultúr, kde sú obe kráľovstvá ešte v symbióze, svedčí o tom, že súc „narkomanom", dá sa žiť a nebyť asociálom v obidvoch svetoch. Život jedincov v kultúrach, kde sa o tom druhom kráľovstve iba rozpráva, tiež. Príklad Matky Terezy a tisícov jej podobných svedčí o tom, že žijú nielen Jemu, ale aj ľuďom alebo skrze ľudí Jemu, čo je to isté. Zavádzajúca je tu akurát predstava, že sa to dá iba prostredníctvom organizácie. Odhliadnuc od toho, ide o dobrovoľné vykročenie, ide o skutky, nie slová. V takýchto prípadoch sa dá povedať, že náboženstvo je ópium. Je to však ešte náboženstvo? Ak áno, čo je potom predpísaný čas odsedený či odkľačaný v chrámoch či okolo nich? Kristus zrejme vedel, prečo hovoril o úzkej aj širokej ceste aj o tom, kam vedú (Mt, 7, 12-14).

Osudy „narkomanov" ukazujú, že Kristovo (v našich podmienkach) učenie môže „spáliť svet" ([1], 2) účinnejšie než hranice strážcov jeho čistoty. „Narkomani" ale nie sú „ľud". V rovine „ľudu" by Marx mal pravdu v prípade, že by Lutherov pokus o „opravu opraveného" v rámci Catholica skončil úspešne. Ten síce urobil „z laikov kňazov a z kňazov laikov", no z podhubia, ktoré zasadil, nevyrástli služobníci Jediného, ale zamestnanci prístavby chrámu Juno Monety. Z Krista sa stal prostriedok. Cieľom zostali peniaze.

Od čias rozdelenia synkretickej jednoty mýtu sa Západ vrátane jeho náboženstiev orientoval na hmotu. Aj keď sa jeho predstavitelia oháňali duchom, ten bol iba prostriedkom na ovládnutie „tohto" sveta. Vzbury ducha, či už proti náboženstvu – herézy, alebo rozumu – okultizmus, špiritizmus, parapsychológia, boli úspešne potláčané alebo ignorované, až kým neprišla posledná, najzúfalejšia, ktorá rozprávala jazykom „tohto" sveta a ktorej teda „tento" svet porozumel – drogy. Kristus prišiel do Ameriky v podobe LSD. Keďže Amerika je tou naj-

---

[7] Ťažko vyvrátiť tézu E. O. Wilsona, že Gaučsov zákon, ktorý existuje v ekológii a ktorý hovorí, že maximálna súťaživosť existuje medzi druhmi, ktoré majú totožné potreby, sa dá aplikovať aj na organizované formy náboženstva. „Jediná forma altruizmu, ktorá sa tu prejavuje iba zriedka, je tolerancia k iným náboženstvám. Ich nepriateľstvo vzrastie, keď sa spoločnosti dostanú do sporu, pretože náboženstvo jedinečným spôsobom slúži účelom vojenského a ekonomického vykorisťovania". (Wilson, E. O.: O lidské přirozenosti. Brno, Lidové noviny 1993, s. 168-169.)

materialistickejšou zemou na svete a priala si avatara (vtelenie spasiteľa) v podobe hmoty, tak dostali LSD. Ak by neokúsili takéto veci, akoby mohli poznať ich chuť, ako ([14], 23)? Tak nejako to povedal už nežijúci indický svätec Meher Baba. Mohli by sme jeho názor hodnotiť ako subjektívny, zavádzajúci, keby výsledky „príchodu" neboli také alarmujúce a objektívne, že si ich začal všímať aj rozum. A tak drogový boom „zlegalizoval" analytickú, experimentálnu psychológiu, parapsychológiu, urýchlil zrod transpersonálnej, vynútil si toleranciu voči psychotronike, exoterizuje ezoteriku, odhalil terapeutickú sterilitu organizovaných foriem náboženstva, podmienil boom vo výskume náboženstiev „primitívnych" kultúr, spôsobil znovuzavádzanie „skrytých" parametrov do takých vied, ako sú fyzika a biológia... Oslovenie ako sa patrí! Veda konečne začína rozširovať a dláždiť chodníčky, po ktorých tichúčko kráčala časť filozofie a v najväčšej tajnosti pod rúškom mystiky to, čo prežilo z kresťanskej gnózy. Aktualizuje sa Pauliho výzva na syntézu rozumového chápania a mystickej skúsenosti jednoty. Na programe dňa stojí otázka zbúrania náboženského a vedeckého (filozofického) dogmatizmu a vytvorenie nového mýtu našej epochy. Alebo návrat k starým?

Je to len uhol pohľadu, či sa bude vychádzať z toho, že vytvorenie nových mýtov (so všetkým čo k nim patrí) umožní integrovať drogy, alebo vyriešenie problému drog napomôže tvorbe mýtov. Najskôr to bude jednotný proces sprevádzaný bolesťami z poznania a abstinenčných príznakov. Mal by viesť k vytvoreniu štruktúry osobnosti so zvýraznením motívu autoprevencie, bazírujúceho na hierarchii hodnôt s absenciou strachu. Ukazuje sa, že jedným z najúčinnejších prostriedkov „reštrukturalizácie" je dotyk transcendentna, zmenené stavy vedomia. Je jedno, čím je spôsobený – náhlou psychospirituálnou krízou, dotykom smrti, meditačnými technikami, použitím psychodelík – ak je integrovaný, výsledkom je takmer vždy radikálna konverzia osobnosti. Takéto zážitky majú veľký terapeutický účinok, vedú k samoliečbe, odbúravaniu psychických problémov, na čo poukazujú nielen výsledky vedecky riadenej terapie ([4], 5), ale aj výsledky skúmania „práce" šamanov v teréne ([16], 17). Ak je potrebné, aby bol kontakt bezprostredný, šaman to „zariadi", ak nie, poslúži ako prostredník iba on. Jeho cesta je kyvadlová, „vojde a vyjde a nájde pastvu" (J, 10, 9), t.j. pohybuje sa sem a tam v iných sférach, ale potom sa vracia naspäť s poznaním a silou ([16], 107-108). Zistilo sa, že znovuzavádzanie indiánskych obradov, ktoré sa začalo šíriť v Amerike v sedemdesiatych rokoch, má obrovskú liečebnú moc v živote Indiánov, ktorí stratili svoju kultúru, žijú vo veľkých mestách a trpia poruchami identity. Tieto obrady dokázali resocializovať alkoholikov, drogovo závislých, pokúšajúcich sa o samovraždu ([16], 82). V kultúrach, kde sa ešte s rozprávaním o Kristovi a s vymoženosťami civilizácie, ktorá ho rozširuje, nezoznámili, takéto problémy nemajú. Drogy sa tam používajú ako najlepšie lieky. V našich podmienkach začínajú predstavovať mučivú chuť mystiky, ktorú naše súčasné mýty zatiaľ nemôžu vysvetliť a nechcú integrovať.

Aj tieto výskumy môžu naznačiť, že program „duchovnej obnovy" spoločnosti, ako sa nám pripravuje, je zrejme stratou času aj peňazí. Okrem permanentnej výroby klientely pre psychoanalytikov (čo zrejme nie je málo) nedá nič. A keďže psychoanalytikov je u nás málo, meniť „extrémne utrpenie neurotika na normálnu biedu každodenného života" (Freud) nebude mať kto, a „národ" teda bude trpieť. Chodník je totiž prešľapaný. Z tohto hľadiska nie je zanedbateľná skutočnosť, že práve pocit, že „kresťanstvo a židovstvo stratili kontakt s mystickým vzhľadom a s vizionárskou skúsenosťou, so zmyslom pre život prírody a moc obradov" ([15], 172) spôsobil, že mnoho západných obyvateľov zavrhlo kresťanské náboženstvo a namiesto

neho objavilo náboženské tradície Východu, zvlášť hinduizmus a buddhizmus, ale i sufistické tradície, šamanské praktiky a i. Je možné, že práve takýto odliv „ovečiek", ale možno aj skutočný záujem o duševné zdravie farníkov a pochopenie, že „Alma Mater" je nevyliečiteľne chorá, spôsobili, že mnohé kresťanské cirkvi sa sústreďujú na zážitok konverzie, na používanie psychoaktívnych rastlín, a to všetko s cieľom **zažiť** ducha, mať „prapôvodnú skúsenosť" ([7], 44), ktorú doba, všetci jej súčasníci potrebujú. Zdôrazňovanie dodržiavania elementárnych noriem slušnosti pod hrozbou múk pekelných k nej neprivedie.

Je dosť možné, že práve takáto prax miestnych amerických cirkví priviedla k tomu, že mnohí „odpadlíci" po zoznámení sa s **praxou** duchovnej práce na Východe konvertovali naspäť, lebo objavili, že v kresťanstve je **teória** tiež taká ([15], 173), prípadne pochopili, že „hriech kresťanstva nie je hriechom náuky" ([13], 184). Ak priznáme nekorektnosť úvah v rovine kolektívnej viny, musíme len súhlasiť, že „možno len opravdivo ľutovať, ak sa samotní predstavitelia Cirkvi v priebehu dejín previnili tvrdosťou, ktorá nebola kresťanská" ([9], 50). Nešťastím náuky bolo akurát to, že to boli predstavitelia reprezentatívni. Múdrosť o rybe, ktorá smrdí od hlavy, nie je dnešná. A ľútosť sa z týchto rovín dotkla zatiaľ iba Galilea.

Každopádne je jasné, že rekonvertiti vylamujú otvorené dvere, pretože v Kristovom učení je skutočne všetko, čo je v učení východných Majstrov, a toto učenie vedie k tomu (aj keď dlhšie), k čomu prax šamanov.[8] No Jeho učenie treba čítať (a hlavne nielen čítať) – a vzhľadom na naše organizované pozadie možno aj cez prizmu Východu. Ak od neho predtým utekali, ťažko sa ubrániť dojmu, že to bolo preto, že ho poznali iba z cirkevnej interpretácie. Ak sa vracajú, tak sa vracajú k americkému kresťanstvu, ktoré v Európe „novátorského" Jána Pavla II. považuje takmer za fosíliu – „veľmi konzervatívny pápež, robí čo môže, len aby II. Vatikánsky koncil prehlásil za neplatný" ([13], 199) – koncil, ktorý Ján XXIII. zvolal preto, lebo Vatikán potreboval „čerstvý vzduch" – a ktoré je vo vzťahu k rímskej Catholica v pozícii dospievajúcej dcéry k starnúcej matke.

Vývoj teda dáva za pravdu Jungovi, že súčasná doba, jej ľudia, potrebuje „prapôvodnú skúsenosť" vedúcu k mentálnej premene osobnosti, zmene vnímania sveta a jeho hodnôt. Ak k nej pre tie či oné príčiny systémy, ktoré by tak mali robiť, nevedú a nedostaví sa ani spontánne, začínajú sa využívať všetky možné prostriedky vrátane imitácií – alkoholu a drog. Výsledky experimentálnej psychológie, terapie za pomoci psychodelík, ako aj skúsenosti osôb, ktoré môžu porovnať účinky drog a výsledky duchovnej Cesty na základe učení Majstrov, ukazujú, že duševné stavy a zážitky sú takmer rovnaké ([8], 518-519; [20], 12; [19], 18-19; [14], 50; [4], 5), rovnaké sú aj názory, že **obsah** zážitkov nie je určovaný drogou. Nerovnaké sú abstinenčné syndrómy a problémy s okolím. Tí druhí ich nemajú a nepotrebujú ani peniaze na „cestu". Potrebujú však oveľa viac. Povzniesť sa nad normy normálnosti, vidieť za slová, zo začiatku aspoň veriť, že „všetko je ináč", než to približujú súčasné nábožensko-vedecké mýty.

---

[8] V prvotnej cirkvi sa charizmatické dary Ducha Svätého vrátane moci uzdravovať, rozprávania cudzími jazykmi a prorokovania, prejavovali v stavoch podobných šamanskému vytrženiu ... Vizionárska skúsenosť, niekedy vyvolaná postupmi, ako je napr. hladovanie (pôst), je opakujúcim sa rysom kresťanského mysticizmu a – podobne ako hebrejská prorocká tradícia – má mnoho predchodcov v extatických víziách šamanov ([15], 175).

Nebolo zmyslom predchádzajúcich riadkov učiť vtákov lietať. Skôr išlo o pokus naznačiť jednu z ciest prevencie – najúčinnejšiu, pretože vedie k jedinej možnej revolúcii, ktorá má šancu na úspech, k revolúcii v nás. Cesty k nej sú známe, variácie „prekladov" učení do dostupného jazyka tiež, recidíva minimálna, „receptný" efekt (rob tak, dosiahneš toto) zaručený. Čakať na to, až veda všetko „príčinne" objasní – to radšej veriť Buddhovi alebo Kantovi. V prvom prípade skôr zomrieš, v druhom – praktickému rozumu sú prístupné veci, ktoré teoretický nikdy nepochopí. Otázka motivácie? Zvážiť, čo je účinnejšie – strach z večného zatratenia (či večného návratu), alebo jeho trvalá absencia. Tu niekde sa rozhoduje, dokedy bude náboženstvom ópium.

LITERATÚRA

[1] 114 tajných výrokov živého Ježiša. Podľa evanjelia sv. Tomáša. Brno, PJPE 1994.
[2] DECRET, F.: Máni a tradice manicheizmu. Bratislava, CAD PRESS 1994.
[3] ELIADE, M. – CULIANU, I. P.: Slovník náboženství. Praha, PLON 1993.
[4] GROF, S.: Dobrodružství sebeobjevování. Praha, Gemma 89 1992.
[5] GROF, S.: Za hranice mozku. Praha, Gemma 89 1992.
[6] HEJDÁNEK, L.: Filosofie a víra. Praha, Oikoymenh 1990.
[7] JUNG, C. G.: Duše moderního člověka. Brno, ATLANTIS 1994.
[8] KAFKA, B.: Nové základy experimentálnej psychológie. Bratislava, ARS STIGMY 1991.
[9] KOREC, J. CH.: Cirkev v zápase stáročí. Bratislava, LÚČ 1990.
[10] LEUNBERGER, H. D.: Co je to esoterika. Praha, Melantrich 1992.
[11] LOMBARDI, F. G. – LOMBARDI, G. S.: Nekonečný kruh. Výklad etiky amerických Indiánov. Košice, Timotej 1993.
[12] LOSEV, A.F.: Ellinističeski-rimskaja estetika I-II vv. n. e. Moskva, MŠU 1979.
[13] PECK, S. M.: Dále nevyšlapanou cestou. Olomouc, VOTOBIA 1994.
[14] RAM DASS: Tanec života. Praha, Pragma 1994.
[15] SCHELDRAKE, R.: Tao prírody. Bratislava, GARDENIA 1994.
[16] ŠAMANIZMUS I. Bratislava, CAD PRESS 1994.
[17] ŠAMANIZMUS II. Bratislava, CAD PRESS 1994.
[18] TRESMONTANT, C.: Výklad učení rabbiho Ješuy. Košice, Timotej 1993.
[19] VAN DE WETTERING, J.: Prázdne zrkadlo. Praha, Gemma 89 1991.
[20] WAMBACHOVÁ, H.: Návraty do minulých životov. Bratislava, Mladé letá 1992.

PhDr. Miroslav Dragula, CSc.
Katedra spoločenských vied PdF UPJŠ
ul. 17. novembra 1
080 01 Prešov
SR